

Darinka Suljević
Breg pri Ribnici

UDK 821.163.6-25.09:811.163.
6'282.2(497.4 Breg pri Ribnici)

POT K TOBAKOVI HRUŠKI
(ENODEJANKA KOT PRIMER NAREČNE USTVARJALNOSTI
V PRAKSI)

Enodejanka, napisana in odigrana v dolenskem govoru vasi Breg pri Ribnici, je nastala priložnostno, in sicer je zadostila želji, da bi mlademu rodu čimbolj avtentično približali nekaj dogajanj iz vsakdanjega vaškega življenja v polpretekli zgodovini. Ustno izročilo (pripoved) avtoričinega očeta in še nekaterih vaščanov je bilo prelito v dramsko besedilo, ki z izbiro dejavnosti igralcev, kraja dogajanja, rekvizitov in kostumov vsebino še dodatno približa. Tako za igralce kot za prvonaslovljene gledalce (domačine) sta pomembna še dva dejavnika: da v nekaterih primerih igrajo svoje prave prednike (čeprav ohranjajo svoja osebna imena) in da govorijo v svojem prvem jeziku, tj. v narečnem krajevnem govoru. Skozi jezik se odraža tudi pripadnost oz. tujost skupnosti (drugačen narečni govor orožnikov, drug jezik tihotapca). Tako je v kratko enodejanko (vsega 25 minut) ujet delček krajevne zgodovine, spomin na nekatere pomembnejše vaščane ter predstavitev materialne in duhovne kulture (izumirajoča leksika, hišna in ledinska imena) – in to skozi kraju lasten govor.

narečna dramska ustvarjalnost, dolensko narečje, hišna imena, ledinska imena

This one act play written and acted in the Dolenjska speech of the village of Breg near Ribnica arose from the desire that the younger generation should be able to approach in an authentic a way as possible certain events from everyday village life in semi-recent history. The oral tradition (narrative) of the author's father and other villagers was reshaped into a dramatic text, while the choice of on-stage actions, the location of the events, the stage props and costumes was also intended to bring the content even closer. For the actors and the original audience (locals) two further factors are important: that in some cases they are playing their actual forebears (although they retain their personal name) and that they are speaking in their first language, i.e. the local dialect. Through language they express their belonging to or distance from the community (the different dialect speech of the constables, the different language of the smugglers). Thus the short one-act play (all of 25 minutes) captures a fragment of local history, the memory of some important villagers, and the material and non-material culture (a dying lexicon, house and land names) through the speech of the community.

dialect drama, Dolenjska dialect, house names, land names

1 Beseda o enodejanki

Avtoričina enodejanka *Pùot x Tabà:kovə xrù:škə* (*Pot k Tobakovi hruški*), napisana in odigrana¹ v dolenskem govoru vasi Breg pri Ribnici, ki je nastala kot predstavitev in želja po ohranitvi delčka duhovne in materialne dediščine, saj predstavlja sliko iz življenja vaščanov v času med obema vojnama, kakršna se je ohranila skozi pripoved domačinov.² Igralci, ki igrajo *Bəržá:ne* (*Brežani*), to resnično tudi so; čeprav igrajo svoje prednike, v igri ohranjajo svoja lastna imena. Tujci so večinoma »gostujoči«³ igralci (iz sosednjih vasi) in jih je mogoče prepoznati tako po obleki kot po govorici,³ ki ustreza njihovemu izvoru. Posebnost igre je tudi v tem, da igralci uporabljajo rekvizite, ki so avtentični in imajo tako rekoč muzejsko vrednost.

Vaščane srečamo pri popravilu gozdne poti, kakršno se je uveljavilo še za časa tlačanstva. Pri tem delu je moral sodelovati kdo prav od vsake hiše, in če ni bilo moškega, je morala opraviti tlako ženska. Največkrat je bil njeno orodje *bə'təc* (*betec*), uporabljali pa so še *ənc'ke* (*nečke*), *k'ramp*, *štā:ngo* (*štanga* 'železen drog'), *macùolo* (*macola*) in *žá:kəl* (*žakelj* 'raševinasta vreča'). Ob delu teče pogovor o vsakdanjih stvareh: ženske se menijo o kuhi, moški bolj o gospodarskih zadevah, skupni pa so jim spomini na pomembnejše, že pokojne, vaščane. Pri tem jih zmoti prihod *Xrvà:tarja* (*Hrvat* 'Hrvat') in *kontrabá:ntarja* (*kontrabantar* 'tihotapec'), ki vneseta v igro še eno temo – tj. tihotapljenje, tesno za petami pa sta jima *Əlblá:jtarka* ('orožnik, varuh meje'). Ker so domačini vseeno bolj na strani tihotapcev kot »oblasti«, se morata za skoraj na hruški najdeni tobak obrisati pod nosom.

Tobakava hruška je dobila svoje ime zato, ker so nekoč v njeno duplo tihotapci skrivali tobak. Prinašali so ga že od 16. stoletja dalje s Hrvaške in je bil mnogo cenejši od legalno prodajanega. Kontrabantarji z Notranjske so skozi te kraje tihotapili tudi sol, kavo in sladkor ter mešetarili s konji – in bili seveda preganjani od »mož postave«.

Poleg Tobakove hruške so v igri avtentična tudi druga imena: imena gozdov in lastnikov talov (*tal* 'del'), ki se jih večina še spomni: *Dó:əga ravà:n* (*Dolga ravan*),

¹ Enodejanka je bila večkrat odigrana v avtentičnem okolju. Prva predstavitev je bila pri Tobakovi hruški 23. junija 2007, ko so odprli prenovljeno gozdno pot. Odigrana je bila v središču Ribnice na prostem v okviru tradicionalnega ribniškega semnja, v zimskem času pa v dvorani kot primer ohranjanja dediščine. Izvedena je bila tudi na samem simpoziju Obdobja 26, in sicer v gostilni Šestica pred slavnostno večerjo udeležencev simpozija. Odigrali so jo igralci društva Veter z Brega pri Ribnici v režiji in scenografiji avtorice. Igralci so bili: Darinka: Darinka Suljević, p. d. *Lù:kčeva* (Lukčeva), Julka: Julka Lesar, p. d. *Zeprištà:uska* (Zapristavska), Danica: Danica Cvar, p. d. *Šù:štarjeva* (Šuštarjeva), Damir: Damir Pakiž Suljević, p. d. *Lù:kčəu* (Lukčev), Rok: Rok Horžen, p. d. *Jè:rkčəu* (Jerkčev), Herman (orožnik): France Zbačnik, p. d. *Ərná:jčəu* (Jernejčev), Gvido (orožnik): Ciril Zbačnik p. d. *Ərná:jčəu* (Jernejčev), zamenjal ga je Damjan Levstik Trubi Hrvat: Lojz Lovšin, p. d. *Špi:čkəu* (Špičkov) in kontrabantar: Andrej Kos, p. d. *Jùorazəu* (Jorazov).

² Ključno je bilo ustno izročilo avtoričinega očeta, Jožeta Pakiža, p. d. Lukčevega (1921). Posamezne dele, npr. zgodnico o pošteklijvem psičku, je povedala Danica Cvar, p. d. Šuštarjeva (roj. 1959).

³ Hrvat govori »hrvaško«, kontrabantar pokrajinsko obarvano, orožnik Herman ribniško in štajersko, orožnik Gvido, njegov podrejeni, ima italijansko obarvan govor.

Kobì:li vèrx (*Kobilji vrh*), Špì:čkava morà:va (*Špičkova morava*),⁴ Pèrdac (*Prdec*), Škà:əba (*Skalba*), Obèrni:šča (*Obrnišča*).

2 Jezik enodejanke

Kot rečeno, je enodejanka *Pùot x Tabà:kovə xrù:škə* (*Pot k Tobakovi hruški*), napisana in odigrana v dolenskem govoru vasi Breg pri Ribnici. Od ribniškega se za domačine precej, za narečjeslovce pa pravzaprav malo razlikuje, in ker je ribniški govor – vsaj njegovo glasoslovje in naglas – v jezikoslovni literaturi dobro znan iz Škrabčevih in Ramovševih del, kasneje še iz Riglerjevih (prim. zlasti Rigler ²2001a, b), starejše stanje nasproti današnjemu pa je primerjano v Smole 2006, se bomo tu omejili le na komentiranje posameznih zanimivejših jezikovnih pojavov iz besedilnih odlomkov enodejanke, v ospredju pa bodo leksični.

3 Jezikovno zanimivejši odlomki⁵

3.1 Prvi odlomek (leksika se nanaša predvsem na hrano in posodo)

- JULKA: *Gre od zgoraj dol s flaškonom vode. Ò:, bù:k 'daj, sta pèrš'la.*
- DAMIR: *Se obrne. Jù:lka, pozdrà:ulena, tù:də̀ tì: sə t'le, səgù:rnu njá:seš vodùo ot Škà:ube, se buomo ofrì:šalə.*
- DARINKA: *Pozdrà:ulena ... smo u klá:nc xodí:lə ...*
- JULKA: *Jà:, vá:ižde, žé:ja je, kə je tá:ka vročí:na, à:mpək zeé:nkrat je še do'vol vodie.*
Natoči vodo iz flaškona Damiru v roke in Darinki. Onadva se prav prijetno osvežita, ko popijeta, in še obraz in roke si pomočita.
- DARINKA: *De se ofrì:šam, pa še t'lelelej.*
- JULKA: *Se namešča na travi. 'Jəzəs, t'le so pa bravì:ncə, se mò:rəm pre-mə'kənt.*
- ROK: *'Kar usiéðə se, te bùodo pa má:lu popí:kalə, pa tuj'mə ne bo trá:iba.*
- JULKA: *Daj 'no, pogliédə 'ga, pá:jdə ke spuótə. Zamahne proti Roku in se usede drugam.*
- DARINKA: *Ti: dà:ijcə, sa'mu ne tá:ku mì:səlte. Krili z rokami.*
- ROK: *Z'daj se pa má:lu oddəxnì:mo. Julka sedi, Danica se usede zraven.*
- DARINKA: *'Jəst í:mam kí:su fə'žəə, ponetì:škə, ga í:mam to'ku rá:da, ampak buom mò:gla še 'kaj ne'rest pred má:lco. Pa se buom u'seé:nu má:lu pərsà:ila. Se useda na tla, na žakelj zraven Danice.*

⁴Po Pleteršniku je »murava, f. 1) mehka trava, rastoča okolo hiš in ob cestah, C., Kras, Tolm.-Erj. (Torb.) [...]«.

⁵V celoti je bila enodejanka objavljena v reviji *Slovstvena folkloristika* 6/2(8) (2007) v poenostavljenem zapisu. Za to objavo delov besedila so bili ti transkribirani v slovensko nacionalno (dialektološko) transkripcijo in služijo kot zgled za ponazoritev tako vsebine kot jezika (koda) igre.

DANICA: 'Kar má:lu se oddəx'nə. 'Jəst səm pa skù:xala čičšpavo ká:šo.
 JULKA: Tù: je pa fá:jn ze prebà:vo. Vî:dəm, de jo í:maš u prč:lčnə kà:ngəlcə.
 DANICA: Səm jo p'rou na'lašč kəpì:la, zetù: kə smo nosí:lə u glinienmə ló:nčkə, posùodə z vəsó:kəm vrà:tam. Mî: smo imá:ilə anga poštekli:uga pəsi:čka, pa je é:nkrat povùoxou vâ:jno. Mə je ká:ša zedišà:la, je glá:vo utək'nu nùotər in jo ná:i muógu več 'vən potiégənt. Pa je tá:ikou z nùo okù:lə, dokler náj posùoda pùoçla, kə se je u en ká:mən ze'du, čičšpava ká:ša je pa ne tlà:ix obležà:la.

3.2 Drugi odlomek (vsebuje ledinska imena)

ROK: Smo pa že kar dó:stə neřiedlə, ká:j prà:ute?
 Tî:, Dá:mir, so u Dó:ugə rá:vnə že pər kó:ncə?
 DAMIR: Jà:, 'kar pre'cáj se že pomì:kajo pərtə Kobì:ljəmə vərxə.
 JULKA: Jà:, ne Kobì:ljəmə je fi:nu zrí:xtanu. U xrí:bə pər Ivà:nčevə dolí:nə je blù: to'ku zdərtu, de so ble še dvá:i potì: zdrà:vnə. Z'daj je pa rá:js fi:nu nerejá:nu, tù:də žvì:na bo lá:žje vlá:ikla.
 DARINKA: Ja ɥčá:səx je blù: že 'kar problemá:tičnu s krà:vamə, smo tù:də že Zogá:rjeuga Já:neza prosí:lə, de nam je ustrá:igu, s kó:jnam je spjá:loɥ, alə pa 'forá:jtoɥ, če je le muógu.
 ROK: Usá:kəč je ustrá:igu, če je le muógu, je bil 'fejst možá:kar.
 DANICA: 'Ox, vó:da od Škà:ube je pa rá:js dó:bra, jo bom še damù: odnjá:sla.
 (Julka ji toči vodo.)
 JULKA: 'Ja pa rá:js, vá:iš ká:j, 'jəs buom šla pó:lej še ɥ Obərnì:šča ziele ze'lət, z'daj ná:i blu dəž'ja, flá:nce so pa gli:x zečiele dá:ilat.

3.3 Tretji odlomek (pripoved o preureditvi »tlake«, še nekaj ledinskih imen)

ROK: Dó:bru, de se je Teká:učeu gospodá:r spù:mnu in praví:čnu rezdà:ilu poprá:ulajne potì:. Doklier smo dá:ilalə tlá:ko, smo u'sə dá:ijlalə po cá:ilə puótə, pó:lej je pa 'on praví:čnu rezdà:ilu, so rjá:klə naš á:ta. Dù:bu sə ne količí:no, xektá:r guozda. Gdù:r ga je i'mu 'več, je i'mu 'več mè:tru potì: ze poprá:ut. Mî: smo dù:blə gli:x pər ná:šməmə Pərdəcə.
 DARINKA: Jà:, sa se spù:mnəm, xì:šne števì:lke so nepisá:lə ne li:stke, 'ix dá:ilə u žà:kəlčək, pa žrè:balə, kjiər dè:l potì: bo gdù: poprá:uloɥ. 'No, tokù: je tlá:ko spremá:inu, u'səm je olá:jsoɥ.
 DANICA: Jà:, ná:imamo u'sə enà:ku.
 JULKA: 'On pa je biɥ duóbər gospodá:r, je biɥ pərdobí:tən, kmeti:ja je b'la veli:ka. Še də'nəs je Təká:učeu ko'zouç ná:rvičəjə u vá:sə. Pa apnienco je i'mu ljá:ndə ne Kobì:ljəmə, nesprù:t Lù:kčeuğa tá:la.
 DARINKA: Ji pritrjuje, ponavlja za njo, se vtika vmes. Jà:, rá:js, še z'daj se tù: vî:də, ...

- tá:ke štá:nte í:ma. Pogliédə Dlá:jnšce, kə se ja 'səm pərmoží:la, ko'zouç prá:və.
- DAMIR: 'Alam, žiénske, pá:jte dá:ilat, če 'ne ne bùo še də'nəs končá:nu! Pər Špi:čkavə Morá:və že končù:jejo.
- ROK: Damì:r, má:u nežé:nə žiénske!
- DANICA: 'Ja pá:imo, 'naš ó:ča so rjá:klə: »'Čič ne dá: 'nič, spá:nje pa 'še má:nje.«

3.4 Četrty odlomek (leksika za orodja, uporabljena pri popravljanju poti)

BRŽANJE: *Skupaj eden čez drugega in veseli kažejo z rokami proti smeri, kamor sta odšla.* 'Pa smo 'ix! Sa'mu zlá:xka bə tò:kležej, sa'mu dá:uke pobí:ralə, se untərxó:ltalə, 'nəč dá:ilalə ...

VSI: *Pojejo objeti.*

Bəržá:nje smo p'rou fá:jn lədjie,
 kə pùot poprá:uamo tò:kležej:
 é:n 'bətəç vərtí:,
 drú:k k'ramp vəxtí:,
 triétji pa štá:ngo dərží:.

Bəržá:nje smo p'rou fá:jn lədjie,
 kə p'rou u'se od rùok nam fi:nu grié,
 tù:də jezí:ke vərtí:mo,
 pa xč:ce gojí:mo,
 ne kó:ncə pa u'se neredí:mo.

Zadnji verz glasno in poudarjeno povejo, ga ne pojejo.

VSI: Lì:kof! Moška vržeta klobuke.

4 Razlaga leksemov iz besedil

4.1 Posode in jedi

- *Flaškon* [flaškùon, -a] je velika pletena steklenica trebušaste oblike. Namesto njega so uporabljali tudi majhne sodčke, *barigljice* [barì:gəlcə, -e].
- *Češpljeva kaša* [čičšpava ká:ša, -e -e] je jed iz kuhanih sliv (češpelj) in prosene kaše. Obe sestavini sta zmešani in zabeljeni.
- *Ponatiški fižol* [poneti:škə fə'žou, -ga fəžùola] je stročji fižol, katerega steblo se natika [neti:ka] po protju [pruótjə] oz. se ovija po prekli, natiku.
- *Preljčna kanglica* [prè:lčna ká:ngəlcə, -e -e] je priročna manjša kangla.

- *Glinen lonček* [**glinien ló:nčək**, -ga -čka] je bila lončena posoda z visokim vratom za kuhanje in prenašanje hrane. Danica je doma iz Dolenje vasi, ki slovi po lončarstvu.

Tudi besedna zveza *poštekljiv psiček* [**poštekl'əu pəsi:čək**, -lí:uga -čka] je dolenjevaškega izvora; na Bregu rečemo *firbčen pesek* [**fierbčən pəsək**, -ga s'ka], to je zvedav, radoveden psiček.

4.2 Ledinska imena⁶

Enodejanka se odvija v pogorju Mala gora, ki zapira Ribniško dolino na severovzhodu. Njen najvišji vrh Sv. Ana dosega nadmorsko višino 963 m. Dogajalna pot se prične v vasi Breg, ki leži na nadmorski višini 498–502 m. Ta je 2 km oddaljen od središča občine Ribnica, ki leži na zahodnem delu Dolenjske. Enodejanka se zaključi pri Tobakovi hruški na nadmorski višini 685 m. Njena lokacija je med Zajčjo rebrijo in Gožami. Zaščiten je kot naravna dediščina in je dobro poznana vsem domačinom. V letu 2007 je bilo od Brega do Tobakove hruške popravljene 3800 m poti, v celoti pa 4100 m.⁷

- *Dolga ravan* [**Dó:uga ravà:n**, -e -ní:, pər Dó:ugə rau'nə/rá:unə] je obsežnejše področje iz okrog tridesetih parcel. Leži na nadmorski višini 496–500 m med vasjo Breg (Brà:ik, -ga, ne Brá:igə) oz. Gmajnami [Gmá:jna, -e, ne -ə], Colami [Cùole, -Ø, ne -x], kakor rečejo domačini, Gričem [Grí:č, -a, ne -ə] in Kobiljim vrhom. Delno je gozdnata, velik del te ravnine sestavljajo travniki, ki jih redno kosijo. Vmes so bile še do nedavnega njive, ki se zaraščajo.
- *Kobilji vrh* [**Kobì:lí vèrx**, -ga -a, ne -əmə -ə] je mešano gozdnato, še obsežnejše področje naprej od Dolge ravni na nadmorski višini 496–520m. Pričenja se v vznožju Male gore in se strmo dviga navzgor. Ko postane pot položna, se odpre tudi kakšna gozdna jasa, ki se še kosi.
- *Obrnišča* [**Obèrni:šča**, -Ø, pər -əx] je poimenovanje domačinov za začetek Kobiljega vrha na desni strani poti v notranjosti gozda. Ker je bila tam dobra prst, so na skupni družbeni lastnini imeli Brežanje (nar. Bržanje) majhne gredice za vzgajanje sadik, predvsem zelja.
- *Ivančeva dolina* [**Ivâ:nčəva dolí:na**, -e -e, u -ə -ə] leži že v prvi tretjini Kobiljega vrha, na levi strani poti, poimenovana je po lastnikih iz sosednje vasi *Dolenji Lazi* [Dolá:jne Lá:ze, z -əx -u, u -əx -əx]. Je globoka in strma dolina.
- *Skalba* [**Škâ:uba**, -e, pər -ə] je od Tobakove hruške oddaljena dobrih deset minut hoje in je znana kot skala v obliki posode, v kateri se nabere deževnica.

⁶ Zapis ledinskih imen (v knjižni obliki) je usklajen s poimenovanji na topografski karti (TK, 2000).

⁷ Nadmorske višine sta izračunala Šefket Suljević in Luka Lesar, podatke o popravilu poti je podal Andrej Klun.

4.3 Hišna in ledinska imena ter delitev tlake⁸

- *Lukčev* [Lù:kčəu] in *Tekavčev tal* [Təkà:učəu tã:l, -ga -a, u -mə -ə] sta gozdnati parceli z jaso, ki ležita vsaka na eni strani položnega dela poti na Kobiljem vrhu in sta poimenovani po domačih imenih lastnikov. Lukčevi so še vedno lastniki teh parcel, Tekavčeva družina pa se je po 2. svetovni vojni razselila, kmetijo pa razprodala.
- *Špičkova morava* [Špì:čkava morà:va, -e -e, ne -ə -ə] leži takoj naprej, je največja travnata planjava na tem predelu in se še kosi. Lastniki niso več Špičkovi z Brega, saj se je sin, dedič te parcele, oženil v bližnjo vas Jurjevico ter jo podaril hčeri, ki živi v sosednji vasi Kot.
- Nekoliko višje je *Prdec* [Pərdəc, -tca, pər -ə], križišče poti z Brega in iz Dolenjih Lazov, iz Ribnice in od Francetove jame, Gorenje vasi in z domačije Seljan, ki leži še višje. Prav tam se svet malo dvigne, kar je zaradi močnejšega potega pri konjih povzročilo prdenje.
- *Dolenjščica* [Dlã:jnšca, -e] je Dolenjevaščanka, prebivalka Dolenje vasi, oddaljene proti jugu 8 km in se v govoru v določenih podrobnostih razlikuje; ena takih razlik je razvidna pri besedi *kozolec* – ko'zouç (dolenjevaško) in ko'zuc (breško oz. p. d. bərš'ku). Julka se je omožila z
- *Zapristavskim* [Zeprištã:uskə], ti nosijo hišno ime po nekdanji pristavi na Bregu.
- *Bržan*, *Bržanje*, knjižno sicer Brežan, Brežanje [Bər'žan, -ã:na, Bəržã:nka, -e; Bəržã:nje, -nu], je narečna varianta za prebivalce Brega, da se ločijo od prebivalcev sosednje vasi Breže [Brã:žze], Brežanov [Brã:žzenəc, -ženka; -ncə, -nke].

4.5 Orodje

Včasih so morali poti popravljati vsi vaščani, in sicer vaške, poljske in gozdne poti. Vaški mož jih je z okrožnico obvestil, kdaj in kje se bo opravljala tlaka, ki je trajala za vse enako dolgo. Tlako je odpravil Tekavčev gospodar, ko je bil vaški mož. Pri tem je upošteval, kje ima kdo zemljo in kakšno količino. Kdor je imel več zemlje, je moral popraviti več metrov poti. Način razdelitve poti so določili z žrebanjem po hišnih številkah ali po številki, ki jo je gospodar potegnjal pri drugem žrebanju.

Vedno so bili obveščeni, da morajo s seboj prinesiti tudi orodje.

- *Kramp* [k'ramp, krã:mpa] je še danes poznano orodje za kopanje. Kovinski del je dolg približno 50 cm. Na eni strani je koničast, na drugi je malo širši, oblikovan v sekalo. Lesen ročaj je dolg 80 cm.

⁸ Razlaga imen je razporejena po vrstnem redu v naravi.

- *Štanga* ali *kvinta* [kvì:nta, -e] je železna palica ali drog, dolga okrog 1 m in debela 6 cm. Služi za razbijanje večjih skal po žilah ali kvintanje, tj. dviganje od tal.
- *Macola* [macùola, -e] je težko železno kladivo za razbijanje večjih skal in kamnov. Železen del meri 15 cm krat 10 cm, lesen ročaj 1 m.
- *Betec* [bətəc, -'ca] je, kladivu podobno orodje. Kovinski del je dolg od 12 do 15 cm. Na obeh straneh je zaokrožen in nasajen na lesen ročaj. Včasih so ga uporabljale ženske, ki so tolkle manjše kamne in jih tako drobile; to je bilo potrebno predvsem ob robu poti, kjer se ni tako hitro zvozila. Danes je betec edino orodje, ki se sploh več ne uporablja.
- *Nečke* [ənč'ke in ənč'kie, -á:ə⁹] so plitva lesena posoda iz enega kosa lesa ali iz desk, ki so zbite in znotraj zaobljene. Uporabljali so jih za prenašanje zemlje, ki so jo mešali med kamenje zato, da ni krave bodlo, sicer pa so bile nekatere krave tudi podkovane. Nečke so se uporabljale tudi v gospodinjstvu.
- *Žakelj* [žá:kəl, -a] je raševinasta vreča, napolnjena s senom, da so na njej klečali, ko so tolkli z betcem, ali sedeli pri počitku.

5 Zaključek

V vasi Breg živi samo še nekaj oseb, starih preko osemdeset let, ki se še spomnijo običajev in opravljanja del po starem načinu brez sodobne tehnike. Tako kot se pozablja ta del dediščine, se spreminja tudi narečje. Vpliv šol, medijev in prilagajanje govornemu položaju, sploh na delovnem mestu, ter dnevna migracija iz vasi v mesta spreminjajo govore krajev.¹⁰ V petdesetih letih je že skoraj izginil samoglasnik /ü:/, npr. tu:də/tù:də. Zmanjšuje se uporaba (analogičnih) diftongov v (ne)naglašanih zlogih, npr. u trájbù:xə > u trebù:xə, ná:ĩ > ní:. Oblikovale so se vmesne oblike besed, ki so varianta med narečjem in zbornim jezikom, npr. zaimek tù:j > tvù:j, sə'ix ví:du > səjəx ví:du, ali so zelo blizu zborni varianti, npr. sə'ĩ riéku > sə'ĩ rē:ku; dogajajo se spremembe, kakršne v večji ali manjši meri poznajo verjetno tudi drugi narečni govori (prim. npr. Kenda-Jež 1999 za rovtarske cerkljanske govore, Weiss 2004 za štajerske govore v Zadrečki dolini), kljub temu pa ostajajo prepoznavni in razlikovalni do drugih vsaj po nekaterih, včasih samo domačinom zaznavnih značilnostih.

Enodejanka je napisana v narečju, ki se je govorilo še v času med obema vojnoma in sredi prejšnjega stoletja. *Betec* je primer za besedo, ki je že postala

⁹Ta starinska končnica sam. ž. sp. v rod. mn. je nastala iz končnice -á, na katero se je od sam. m. sp. pripel še -u iz končnice -ou (Ramovš 1935: 133).

¹⁰Že Rigler v razpravi, napisani leta 1952, za to področje ugotavlja: »Vendar se je zaradi močnega prometa in priseljevanja dialekt v trgu Ribnica že začel izgubljeni, prav tako pa tudi v govor vasi prodirajo pod vplivom šole, cerkve in tiska elementi knjižnega govora. Niso pa prav nič izkvarili dialekta številni zdomarji, ker so tudi drugod govorili svoje narečje.« (Rigler 2001: 169.)

arhaizem oz. etnološki termin zaradi tehničnega napredka, saj se pri delu ne uporablja več. Podobno zastareva še cela vrsta drugih besed. Na vajah za igro smo se jih morali ponovno naučiti. Poleg tega so bile opazne nove besedne oblike glasoslovnega in oblikoslovnega značaja, ki so že dobile mesto v zavesti govorcev, tako da smo se morali pogosto popravljati in se učiti posameznih besed v stari obliki. S tem se je spremenila komunikacija, ki se je odprla, sprostila, postala živahna, ljudska in preudarna. Delovala je povezovalno, zabavno, kot del neke skrite moči v naši notranjosti. Takšen način dela se je pokazal smiseln pri mladih, saj so začeli ozaveščati spoznanje o jeziku kot živem organizmu, ki se prilagaja in spreminja skladno s časom. Obenem je poraslo tudi zavedanje o nujnosti ohranitve dediščine, tako snovne kot nesnovne, ki se počasi in neopazno izgublja.

Viri

Topografska karta (TK), 2000. *Dolgoročni in Srednjeročni plan za obdobje 1986–2000*. Ribnica: Občina Ribnica.

Državna topografska karta Republike Slovenije. 1 : 25.000. Velike Lašče 154. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

Literatura

KENDA-JEŽ, Kramen, 1999: Med narečjem in knjižnim jezikom. *Logarjev zbornik: referati s 1. mednarodnega dialektološkega simpozija v Mariboru (Zora 8)*. Ur. Z. Zorko, M. Koletnik. Maribor: Slavistično društvo. 304–315.

RAMOVŠ, Fran, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika 7. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

RIGLER, Jakob, ²2001a: Fonološki opisi. Ribnica (OLA 14). *Zbrani spisi 1. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*. Ur. V. Smole. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 259–266.

RIGLER, Jakob, ²2001b: Karakteristika glasoslovja v govoru Ribnice na Dolenjskem. *Zbrani spisi 1. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*. Ur. V. Smole. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 169–192.

SMOLE, Vera, 2006: Škrabec Oblaku o ribniškem govoru. *Jezikoslovci in njihova dela v Škrabčevih očeh: Škrabčeva misel 5*. Ur. J. Toporišič. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica. 161–167.

WEISS, Peter, 2004: Sodobne jezikovne inovacije v govorih Spodnje Zadrebčke doline. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. (Obdobja 22). Ur. E. Kržišnik. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 371–381.